

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**МАТЕРІАЛИ V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 20-21 квітня 2017 року)

**Суми
2017**

СЕМІОТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТАРТУСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Стовпак Олена

ПРм.-61, ІФСК, СумДУ,

стажер ун-ту м. Тарту, Естонія

Сучасні наукові студії в царині культури і суспільства потребують ґрунтового семіотичного аналізу для виявлення новітніх закономірностей та тенденцій. Кафедра семіотики Тартуського університету як один із провідних науково-дослідних центрів семіотики світового рівня впроваджує унікальні дослідницькі проекти, які слугують взірцем просування наукової парадигми у галузі семіотики на глобальному рівні. Основними напрямками досліджень є семіотика культури, біосеміотика, соціальна семіотика, а також теорія та історія семіотики.

Дослідження семіотики культури ґрунтується на традиціях Тарту-Московської (Московсько-Тартуської) семіотичної школи – оригінального напрямку в семіотиці й радянській гуманітаристиці 1960-1980-х років. Сьогодні тут активно розробляється семіотика кіно, семіотика літератури, семіотика перекладу і семіотика медіа з теоретичним і методологічним опертям на моделювання, трансмедійність, діалог, концепцію семіосфери Ю. М. Лотмана тощо.

Соціальна семіотика передусім займається семіотичними дослідженнями суспільства, соціального простору і перебігу процесів використання знаків у ньому. Актуальні теми досліджень стосуються історичних відносин між теоріями в семіотичних і соціальних науках, семіотичний аналіз мап та їх створення, а також семіотики урбанізованого середовища. Крім того, актуалізуються роботи в царині політичної семіотики, у межах уявлень про владу, політичну гегемонію і біополітику. Дослідження в галузі теорії та історії семіотики, з особливим акцентом на спадщину Тарту-Московської семіотичної школи, займають важливе місце в науково-дослідній діяльності кафедри. Вони роблять можливим подальший розвиток семіотики як дисципліни, займаються розробкою її концепцій і методології. Окрім того, наразі дослідження спрямовані на вироблення розуміння ідентичності та місця семіотики на глобальному рівні [1].

Дослідники кафедри семіотики досягли значних успіхів в розробці і практичному застосуванні своїх ідей завдяки реалізації низки дослідницьких проектів. Наведемо короткий опис деяких з них.

1) **«Семіотичне моделювання самоопису механізмів».** Проект зосереджений на аналізі та моделюванні самокомунікації і самоописання явищ в семіотичних системах. Проект включає в себе низку тематичних досліджень: (а) типологія самокомунікації в моделях процесу перекладу; (б) синтез концепцій Лотмана і моделей самокомунікації Іксюля; (в) аналіз самометаопису в поетичних текстах; (г) типологія самоописання в порівнянні з найменуванням; (г) інтеграція біо- і культурних семіотичних моделей у вивченні гібридних об'єктів; (є) владні відносини і політичні комунікації в біополітиці [2].

2) **«Методи біосеміотики».** Цей проект спрямований на опис, обґрунтування і аналіз методології біосеміотики, зокрема, в порівнянні з суто науковими підходами до живих систем і антропосеміотики. Цикл робіт, як результат проекту, забезпечує огляд методів біосеміотики і формулювання ролі її методів в подальших дослідних програмах [1].

3) **«Потужність найменування в суспільстві і культурі».** Запланований проект спрямований на розвиток політичної теорії та методології культурних досліджень і включає в себе різні підтеми: (а) сегментація соціокультурної реальності за допомогою присвоєння імен; (б) схематизація ланцюжків інституційної влади, які демонструють внутрішню структуру і порядок культури і суспільства; (в) порівняльний аналіз культури за допомогою стратегій найменування (в основному російсько-естонських); (г) найменування і колективна пам'ять, збереження і забуття культурних структур; (г) найменування як політичний акт; (д) взаємозалежність культури і простору, «сакралізований» простір [1].

4) **«Соціальна семіотика: теорія і практичне застосування».** Для того, щоб забезпечити цілеспрямованість і безперервність дослідження соціальної семіотики, важливо створити своєрідний комплекс прикладних досліджень «людина-культура-суспільство-довкілля». Проект складається з двох основних напрямків: а) визначення основ соціальної семіотики як нового наукового напрямку і встановлення її парадигматичних рис, б) створення прикладних методів соціальної семіотики. Ці аспекти

взаємопов'язані, а тому сприяють поєднанню семіотики з різними соціальними і гуманітарними науками [1].

5) **«Семіотичні перспективи аналізу владних відносин і політичної комунікації»**. Проект прагне зробити свій внесок як у політичну теорію та методологію культурних досліджень, так і стимулювати розвиток діалогу між соціальними і гуманітарними науками шляхом інтеграції підходів аналізу дискурсу і семіотики в соціально-науковій парадигмі. Методика досліджень має міждисциплінарний характер: семіотика, лінгвістика, дискурс критики, когнітивна психологія, аналіз ідеології, політичної риторики й масової комунікації [1].

Із останніх проектів, які також викликають значний науковий інтерес, слід згадати дослідження «Тварини в мінливих середовищах: культурне посередництво і семіотичний аналіз». Проект спрямований на проблемні випадки у відносинах людина-тварина (в тому числі диких, свійських, і тварин в неволі). Такі проблеми аналізувалися, виходячи з біосеміотичної і зоосеміотичної перспективи [3, 4].

У січні 2017 р. започатковане нове дослідження **«Семіотика багатовидових середовищ: посередництво у вирішенні комунікативних конфліктів»**. Проект спрямований на вивчення використання різними видами семіотичних засобів співіснування в загальних середовищах. Результати проекту стануть вагомим підґрунтям для моделювання багатовидових середовищ, вироблення більш ефективних стратегій в галузі управління навколишнім середовищем і охорони природи.

На сучасному етапі кафедра семіотики Тартуського університету демонструє вагомі результати науково-дослідницьких проектів, які спрямовані як на розширення методологічної бази семіотики, так і на ефективне практичне застосування таких інноваційних дисциплін як біосеміотика, екосеміотика, зоосеміотика, антропосеміотика, семіотика культури, семіотика суспільства.

Список використаних джерел

1. Past research projects. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.flfi.ut.ee/en/departement-semiotics/past-research-projects>
2. Kull K. Beginnings of the Semiotics of Culture/ Kalevi Kull. – LIBRO. – 2013.

3. Maran T. / Animal Umwelten in a Changing World: Zoosemiotic Perspectives/ Timo Maran // Vol. 18. – 2016.

4. Timo Maran Eesti Teadusinfosüsteem. Електронний ресурс. Режим

доступу: <https://www.etis.ee/Portal/Projects/Display/863e8edd-87a2-4f4f-82a0-af8e81afff3a?language=ENG>

Науковий керівник – *д. філос. наук, проф. Лебідь Є. О.*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ У ФІЛОСОФІЇ СВІДОМОСТІ

Ігнатенко Дмитро,

аспірант кафедри філософії, ІФСК, СумДУ

Проблема свідомості завжди привертала увагу філософів, бо визначення місця і ролі людини в світі, специфіки її взаємодії з дійсністю вимагає з'ясування природи людини як такої. У ХХ столітті все більше вчених і філософів зосереджуються на дослідженні людини, а саме її «внутрішнього світу», що складається з думок, почуттів та інших ментальних процесів. При цьому в дискусіях на цю тему визначним стає концепт «свідомість». Основне питання філософії свідомості: чи можна працювати зі свідомістю як з матеріальним об'єктом, вимірювати його і маніпулювати станом, а також передавати його стан іншій істоті за допомогою приладів? По-іншому – чи властивий кожному суб'єктивному факту об'єктивний прояв? Наступне питання: чи всі факти в матеріальному світі можуть будь-ким спостерігатися (або ж існують факти, які не підлягають спостереженню жодному із суб'єктів)? Залежно від відповідей на ці питання, можна виділити чотири провідні концепції. «Так, так» – двоаспектна теорія (повна тотожність матеріалізму й ідеалізму); «так, ні» – класичний матеріалізм, «ні, так» – класичний ідеалізм, «ні, ні» – дуалізм. Більшість сучасних науковців відповідають на перше питання «так», тобто є матеріалістами. Але з другим питанням ситуація набагато складніше. У даній статті ми представимо низку найбільш популярних теорій свідомості, яких дотримуються дослідники свідомості і психофізичної проблеми, яка полягає в пошуку найбільш релевантного підходу до встановлення відносин між ментальним і фізичним, між свідомістю і тілом, між, за Декартом, *res cogitans* і *res*